

บทบาทของรัฐและชุมชนชายฝั่งในประเทศไทย ต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง

The Role of Government and Coastal Communities in Solving Blue Swimming Crabs Decrease

วันที่รับบทความ: 24 มกราคม 2565

ภาวิดา รังษี¹

วันที่แก้ไขบทความ: 25 มีนาคม 2565

เชษฐ ใจเพชร²

วันที่ตอบรับบทความ: 25 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

ปูม้าเป็นสัตว์น้ำที่มีการแปรรูปเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศและเป็นอาหารที่คนไทยนิยมบริโภคปูม้าจึงมีราคาสูงและถูกจับขึ้นมาใช้ประโยชน์จำนวนมากทำให้จำนวนปูม้าลดลง รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสาธารณะและคนในชุมชนชายฝั่งที่อยู่กับทรัพยากรและเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยตรงต้องมาแก้ปัญหาร่วมกัน บทความนี้ ทำการศึกษาบทบาทของรัฐและชุมชนชายฝั่งในประเทศไทยต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง พบว่ารัฐ มีบทบาทต่อการจัดทำนโยบายในภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง โดยเฉพาะ ก่อให้เกิดโครงการเสริมสร้างชุมชนประมงต้นแบบเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการประมงโดยชุมชน รัฐสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการประมง ชุมชนต้นแบบหลายแห่งได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งธนาคารปูม้า ชาวประมงจะนำแม่ปูที่มีไข่ติดหน้าท้องไปฝากไว้ในถังที่อยู่ในโรงเรือนหรือในกระชังเพื่อช่วยให้ลูกปูมีโอกาสรอดชีวิตแล้วปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ โดยชุมชนเป็นหลักในการบริหารจัดการกลุ่ม จากความร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน ทำให้แก้ไขปัญหามาได้สำเร็จ จำนวนปูม้าเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: ปูม้า ธนาคารปูม้า รัฐและชุมชน

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรการเมืองและการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
e-mail: mju44207433@yahoo.co.th

² อาจารย์ประจำหลักสูตรการเมืองและการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
e-mail: chast007jaiphet@gmail.com

The Role of Government and Coastal Communities in Solving Blue Swimming Crabs Decrease

Received: January 24, 2022

Revised: March 25, 2022

Accepted: March 25, 2022

Pawida Rungsee ¹

Chast Jaiphet ²

Abstract

Thailand has been exporting blue swimming crab products to foreign countries, and the blue swimming crab is a popular food of Thai people. Due to these reasons, blue swimming crabs are costly and are being caught on a wide scale, causing a decrease in number. The government which is tasked with solving the public issue and the coastal communities who benefit directly from such resources must collaborate. This article studied the role of government and coastal communities in solving blue swimming crabs decrease. It was discovered that the government's role was to draft an overall policy related to marine and coastal resources, as well as a policy particularly formulated for solving blue swimming crabs decrease. These led to ideal local fishing communities to promote fishing management by communities, with the government providing tools and knowledge regarding fishing innovation and technology. Several of the ideal fishing communities joined together to establish "Blue Swimming Crabs Bank". Fishermen took crabs that carry eggs to a bucket or a stew to increase the survivability of zoeas before releasing them to the sea. The management of their own and the continuous collaboration between the government and the communities since before 2009 to this day were a success evidenced by a higher number of blue swimming crabs.

Keywords: blue swimming crabs, blue swimming crabs bank, government and coastal communities

¹ Lecturer, Politics and Local Governance Program, Maejo University at Chumporn Maejo University
e-mail: mju44207433@yahoo.co.th

² Lecturer, Politics and Local Governance Program, Maejo University at Chumporn Maejo University
e-mail: chast007jaiphet@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยส่งออกอาหารทะเลแปรรูปเป็นอันดับ 5 ของโลก ในปี พ.ศ. 2564 โดยมีปริมาณการส่งออก 1,278,647.39 ตัน คิดเป็นมูลค่า 158,352.73 ล้านบาท (กรมประมง, 2565) อาหารทะเลแปรรูปที่ส่งออก เช่น กุ้ง หิมิก ปลา ปู เป็นต้น ดังนั้น ปูม้าจึงเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ

ปูม้า (blue swimming crab) มีการแพร่กระจายอยู่ทั่วไปในเขตร้อนใกล้ชายฝั่งความลึก 10-15 เมตร ใกล้กับป่าชายเลน ทุ่งทะเล แนวสาหร่าย หาดทราย หาดโคลน และหาดโคลนปนทราย ในประเทศไทยพบทั้งในทะเลอันดามัน อ่าวไทยและบริเวณปากแม่น้ำ (วิชญกร เบ๊ะกี และพีรชัย กุลชัย, 2563, หน้า 433) เนื้อปูม้าเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีโปรตีนและไขมันต่ำ ประกอบกับมีรสชาติดีจึงเป็นที่นิยมบริโภคของคนทั่วไป เดิมปูม้าที่จับได้ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2514 ยังเป็นเพียงผลพลอยได้จากการทำประมงอวนลาก อวนรุน อวนลอย และเครื่องมือประมงชนิดอื่น ๆ เนื่องจากเป็นอาหารทะเลราคาถูกที่คนทั่วไปแสวงหามาบริโภค แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ปูม้ามีราคาสูงขึ้นเนื่องจากมีโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ปูเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าของปูม้าให้สูงขึ้น ราคาเป็นแรงจูงใจให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจเพื่อจับปูม้าให้ได้มากขึ้น ประกอบกับปริมาณปลาที่จับได้ในอ่าวไทยและทะเลอันดามันน้อยลง ประมาณปี พ.ศ. 2523 ชาวประมงได้ปรับเปลี่ยนอวนจมนปลาเป็นอวนจมนปู ซึ่งเป็นเครื่องมือประมงประเภทอวนติดตาที่ใช้ทำประมงสัตว์น้ำหน้าดินโดยมีปูม้าเป็นสัตว์น้ำเป้าหมาย และในปี พ.ศ. 2524 มีการดัดแปลงลอบของประมงญี่ปุ่นให้สามารถพับได้ ใช้งานต้นทุนต่ำ มีประสิทธิภาพสูง และสามารถล่ายลอบที่พับไว้ได้จำนวนมากโดยไม่เปลืองเนื้อที่ระหว่างบนเรือ การออกไปทำประมงในแต่ละครั้งเรือประมงแต่ละลำจะมีลอบประมาณ 30-500 ลูก เป็นเหตุให้มีการใช้อย่างแพร่หลาย (วารินทร์ ธนาสมหวัง, 2556, หน้า 12) จากสถิติการประมงในปี พ.ศ. 2540 ผลผลิตปูม้า มีจำนวน 40,089 ตัน และในปี พ.ศ. 2554 ลดลงเหลือเพียง 28,800 ตัน (กรมประมง, 2556, หน้า 22) แสดงให้เห็นว่า ปริมาณปูม้าที่จับได้ในประเทศไทยในช่วง 10 ปีนี้มีแนวโน้มลดลงร้อยละ 20-30 ปูม้าถูกจับมาใช้ประโยชน์เกินกำลังทดแทนตามธรรมชาติและเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง อาจเนื่องมาจากการจับปูขนาดเล็กที่ยังไม่ผสมพันธุ์วางไข่และปูนอกกระดองที่ยังไม่แพร่ขยายพันธุ์มาใช้ประโยชน์ มีเรือประมงจำนวนมาก โดยเฉพาะเรือที่ไม่มีอาชญาบัตร มีการใช้วิธีจับสัตว์น้ำผิดกฎหมาย จับสัตว์น้ำในที่ห้ามจับและในฤดูห้ามจับ ตลอดจนทำประมงโดยเครื่องมือที่ถูกห้ามใช้ในระยะ 3,000 เมตรจากฝั่ง เช่น อวนลาก อวนรุน ปัจจุบันเหล่านี้ส่งผลให้ปูม้าที่เคยอุดมสมบูรณ์ในบริเวณชายฝั่งเสื่อมโทรมและถดถอยจนเข้าสู่ภาวะวิกฤต ชาวประมงจับปูม้าได้น้อยลงทำให้ปริมาณอาหารลดลง คนทั่วไปที่จะซื้อปูม้ามาบริโภคต้องจ่ายในราคาแพง รวมถึงปริมาณการส่งออกก็ลดลงด้วย

จากปัญหาดังกล่าว รัฐซึ่งมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสังคมจึงเข้ามาแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง โดยใช้นโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดแนวทางหรือการตัดสินใจให้ออกมาในรูปแบบมติคณะรัฐมนตรี กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รัฐไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง เพราะคนในชุมชนชายฝั่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดทรัพยากรมากที่สุดและเป็นผู้ใช้ทรัพยากรโดยตรง รัฐกับชุมชนชายฝั่งจึงต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวและปรากฏว่าการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องมาหลายปี ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีเพราะมีปูม้าเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก

ผู้เขียนจึงทำการศึกษเอกสารรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจ เรียบเรียงและนำเสนอออกมา
ในเป็นข้อเขียนในบทความนี้

บทบาทของรัฐต่อการแก้ไขปัญหามลพิษที่ลดลง

บทบาทของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหามลพิษที่ลดลงมีการดำเนินการผ่านนโยบาย
สาธารณะใน 2 ระดับคือ นโยบายการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในภาพรวม และนโยบายที่
เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหามลพิษที่ลดลงโดยตรง นโยบายในแต่ละระดับมีรายละเอียด ดังนี้

1. นโยบายการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในภาพรวม ได้แก่

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แม้ว่าประเทศไทยจะมีการประกาศใช้
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาหลายฉบับแต่ทิศทางหลักในด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเล
และชายฝั่งในแทบทุกแผนล้วนแต่มุ่งเน้นการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจมากกว่าการ
จัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จนกระทั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
เป็นต้นมา จึงได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของนโยบายที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่งในการจัดการ
ทรัพยากร ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) สนับสนุนให้มี
กฎหมายรับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นและชาวประมงขนาดเล็กให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมถึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์
น้ำวัยอ่อน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ภาครัฐมี
ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้การจัดการเชิงบูรณาการที่เน้น
การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เช่น ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนเป็นแกนกลางเพื่อจัด
ให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณะก่อนดำเนินการลงทุนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผล
กระทบต่อสภาพแวดล้อม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ชุมชนมีสิทธิใน
การกำหนดเขตพื้นที่และหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ โดยการตกลงร่วมกันของภาคีการพัฒนาเพื่อการ
จัดการป่าชายเลนของชุมชน การคุ้มครองปะการัง หาดทราย พื้นที่จับสัตว์น้ำ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและ
การทำประมงชายฝั่ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีการจัดทำ
พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ทั้งนี้ นโยบายความ
มั่นคงแห่งชาติทางทะเล พ.ศ. 2558-2564 ระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชน
ชายฝั่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) กำหนดแนวทาง
การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทะเลและชายฝั่งว่าจะต้องมีการรับฟังความคิดเห็น มีการตัดสินใจ
ร่วมกันของภาคีที่เกี่ยวข้อง

1.2 แผนปฏิบัติการประมงทะเลของประเทศไทย นโยบายแห่งชาติด้านการประมงทะเล พ.ศ. 2558-2562 และแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการป้องกัน ยับยั้ง และจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การควบคุม พ.ศ. 2558-2562 โดยแผนปฏิบัติการกำหนดให้มีการดำเนินงาน ดังนี้

ประการแรก การนำเรือประมงเข้ามาอยู่ในระบบกฎหมาย ด้วยการออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่รัฐทำการสำรวจจำนวนเรือ เร่งจดทะเบียนเรือประมงและออกใบอนุญาตทำการประมง

ประการที่สอง เมื่อภาครัฐสามารถนำเรือประมงเข้าระบบกฎหมายได้แล้วก็ทำการจัดเตรียมระบบควบคุมเพื่อป้องกันการนำเรือประมงผิดกฎหมายกลับมาทำการประมง

ประการที่สาม จัดทำกฎหมายด้านการประมงฉบับใหม่คือ พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 ก่อนที่จะมีการยกเลิกและเปลี่ยนมาใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ตลอดจนฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำให้อยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดผลผลิตสูงสุดของสัตว์น้ำที่สามารถทำการประมงได้อย่างยั่งยืน

1.3 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในด้านการพัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งในด้านการประมงจะต้องส่งเสริมการประมงทรัพยากรประมง เพื่อใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพการทำประมงที่คำนึงถึงสมดุลของทรัพยากร ควบคุมและยกเลิกเครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง และป้องกันไม่ให้มีเรือประมงผิดกฎหมายทั้งจากภายในและภายนอกประเทศเข้ามาทำการประมงผิดกฎหมาย เร่งพัฒนาการจัดการด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สอดคล้องกับแผนการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ทางทะเล การศึกษาวิจัยเพื่อนำความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาพัฒนาการประมงครบวงจร เพื่อให้ประเทศยังเป็นผู้นำด้านการผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์ประมงมูลค่าสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, หน้า 49)

1.4 แผนปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีกรอบระยะเวลาการดำเนินงาน 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2561-2565 มีประเด็นการปฏิรูป 13 เรื่อง โดยเฉพาะในด้านการจัดการประมงทะเลซึ่งในแต่ละปีจะมีการรายงานความคืบหน้าในการดำเนินการ จากรายงานความคืบหน้าการดำเนินงาน พ.ศ. 2562 ได้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประมงทะเล มีการจัดทำแผนบริหารจัดการประมงทะเลของประเทศไทยฉบับใหม่ ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการตรวจตราและเฝ้าระวังการประมงผิดกฎหมาย (สำนักงานสภาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563, หน้า 235) ส่วนใน พ.ศ. 2563 ได้มีการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองทางทะเลเพื่อแก้ไขปัญหาการประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงานและไร้การควบคุมการกำหนดมาตรการในการทำประมงเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างประมงพาณิชย์กับประมงพื้นบ้าน การปิดอ่าวไทยในฤดูวางไข่หรือการกำหนดประเภทเครื่องมือการทำประมงพาณิชย์ (สำนักงานสภาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, หน้า 307)

นโยบายข้างต้นทำให้รัฐสามารถแก้ไขปัญหาการทำประมงผิดกฎหมายและวางแผนควบคุมการทำประมงได้ รวมถึงมีแนวทางสร้างให้เกิดการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมกับ

ชุมชน แม้จะเป็นนโยบายในภาพรวมแต่ก็ส่งผลกระทบต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนประมงปูม้าที่ลดลงเพราะมีกฎหมายควบคุมจำนวนเรือ จำนวนและขนาดเครื่องมือการทำประมง กำหนดเขตพื้นที่การทำประมง เป็นต้น

2. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง ลักษณะของนโยบายมีความจำเพาะและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

2.1 ยุทธศาสตร์กรมประมง พ.ศ. 2552-2555 ในประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรสัตว์น้ำให้มีความยั่งยืนและคงความหลากหลาย ภายใต้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน มีเป้าประสงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมงนำมาสู่การเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบ (กรมประมง, 2553, หน้า 50) หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ สำนักบริหารจัดการด้านการประมงและสำนักงานประมงจังหวัด ผลการดำเนินงานพบว่าชุมชนที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 95 ชุมชน ในจำนวนนี้มีชุมชนประมงที่มีส่วนร่วมในการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรปูม้า 69 ชุมชน โดยเฉพาะการจัดทำธนาคารปูม้า (วารินทร์ ธนาสมหวัง, 2556, หน้า 47)

2.2 ยุทธศาสตร์กรมประมง พ.ศ. 2556-2559 จากการทบทวนภารกิจและเป้าหมายเพื่อดำเนินการในช่วง 4 ปีนี้ กรมประมงได้กำหนดแผนการเพิ่มผลผลิตจากสัตว์น้ำเศรษฐกิจชนิดใหม่หลายชนิดรวมถึงปูม้า การดำเนินการมีการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำให้ยั่งยืนและคงความหลากหลาย กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ เป้าประสงค์ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสัตว์น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายประการแรกคือจำนวนชุมชนประมงที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น 50 ชุมชนต่อปี ประการต่อมาคือจำนวนชุมชนประมงที่มีการบริหารจัดการทรัพยากรประมงแบบมีส่วนร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของชุมชนประมงทั้งหมดซึ่งเป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องมาจากยุทธศาสตร์กรมประมง พ.ศ. 2552-2555

2.3 มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2561 ให้ความเห็นชอบเรื่อง การขยายผลธนาคารปูม้าเพื่อ “คืนปูม้าสู่ทะเลไทย” ไปสู่ชุมชนชายฝั่งจำนวน 500 ชุมชน ในระยะเวลา 2 ปี เพราะมองว่าปูม้าเป็นทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจแต่ไม่สามารถเพาะเลี้ยงได้จำเป็นต้องจับตามธรรมชาติ จึงมีการจัดทำธนาคารปูม้าซึ่งผสมผสานทั้งภูมิปัญญา องค์ความรู้จากการวิจัยและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนมาใช้แก้ปัญหาปริมาณปูม้าที่ลดลงในท้องทะเล โดยมีหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการ ได้แก่

1) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) นำความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมมาช่วยในการดำเนินการของธนาคารปู

2) กรมประมง ออกแบบ/กำหนดวิธีการบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปูม้า โดยชุมชนมีส่วนร่วม และส่งเสริมให้ปูม้าไทยผ่านการประเมินตามมาตรฐานสากลเพื่อไปจำหน่ายในตลาดโลก

3) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้ความเห็นชอบพื้นที่ที่จะใช้มาตรการการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

4) ธนาคารออมสิน ให้การสนับสนุนสินเชื่อกับชุมชนเพื่อการดำเนินการจัดทำธนาคารปูม้าและอนุบาลลูกปูม้าชายฝั่ง ชุมชนละประมาณ 150,000-200,000 บาท เพื่อเป็นทุนในการจัดระบบธนาคารปูม้า การสนับสนุนโรงเรียนและเซลล์แสงอาทิตย์ และเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการ

5) บริษัทประชารัฐรักสามัคคีในพื้นที่ชายฝั่งทะเลและบริษัทไพรชนีย์ไทย ช่วยทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์ในประเทศ

6) กระทรวงพาณิชย์ ช่วยขยายตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศในช่องทางปกติและทางออนไลน์

2.4 ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น ประกาศฯ เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ห้ามบุคคลใดใช้เครื่องมือลอบปูที่มีขนาดช่องตาต้องลอบต่ำกว่า 2.5 นิ้ว ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำบริเวณทะเลหรืออ่าวในท้องที่จังหวัดชายทะเลทุกจังหวัดโดยเด็ดขาด ประกาศฯ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ห้ามผู้ใช้เครื่องมือลอบปูที่มีขนาดตาอวนโดยรอบเล็กกว่า 2.5 นิ้ว หรือใช้ทำการประมงมากกว่า 300 ลูกต่อเรือประมง 1 ลำ เป็นต้น

ทั้งนี้ หากพิจารณานโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลงพบว่า มาตรการหลักคือ การจัดการประมงร่วมกับชุมชนควบคู่กับการออกประกาศกระทรวงซึ่งมีลักษณะเป็นคำสั่ง

บทบาทของชุมชนชายฝั่งต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง

โดยส่วนใหญ่แล้วชุมชนชายฝั่งมีบทบาทต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลงด้วยการจัดทำธนาคารปูม้า เมื่อจัดตั้งธนาคารปูม้าขึ้นแล้วชุมชนจะเป็นหลักในการบริหารจัดการและการดำเนินการต่าง ๆ อธิบายการดำเนินการออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการจัดการภายในชุมชน เริ่มจากการสร้างให้ชาวประมงตระหนักถึงปัญหาและมาร่วมกันดำเนินการ จากคนที่เห็นด้วยส่วนหนึ่งจึงให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นเป็นแบบอย่างและเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น จากการลงแรงสู่การหาทุนสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อมาจัดทำโรงเรียน จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ควบคู่ไปกับการกำหนดข้อตกลงการทำประมงปูม้าในชุมชน รูปแบบวิธีการดำเนินงานของธนาคารปูม้า การรับผลประโยชน์เมื่อเข้าร่วมกับธนาคารปู ดังเช่น ธนาคารปูบ้านเกาะเตียบ ตำบลปากคลอง อำเภอบะพือ จังหวัดชุมพร มีกติกาวางปูประมงที่จะจับปูม้าในเขตอ่าวทุ่งมหาหรือเกาะเตียบนั้น ต้องทำตามกติกาที่วางไว้คือ นำแม่ปูมาฝากไว้เท่าไรก็จับปูม้าได้เท่านั้น ดังนั้น ฝากแม่ปูมากก็จับปูม้าได้มากขึ้น คล้ายกับการฝากถอนเงินธนาคาร แต่เปลี่ยนเป็นการจับแม่ปูและจับปูแทน ส่วนดอกเบี๋ยก็คือ ลูกปูที่ปล่อยลงทะเลให้มันเติบโตและจับขึ้นมาขายเป็นรายได้ของชาวบ้านต่อไป

2. ด้านเทคนิควิธี ซึ่งนำมาจากภูมิปัญญาของชาวประมงร่วมกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการประมงที่ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่รัฐ การจัดทำธนาคารปูเป็นการนำแม่ปูม้าที่มีไข่แก่ติดหน้าท้องมาฝากไว้ในกระชังที่อยู่ในทะเลหรือถ้ำในโรงเรือน เมื่อแม่ปูมาไข่ไข่ออกจากหน้าท้องแล้วจึงนำแม่ปูไปขาย ไข่ที่ถูกไข่ออกจากตัวแม่ก็จะฟักเป็นตัวอ่อนระยะโซเอีย (Zoea) หลังจากนั้นจะถูกปล่อยลงสู่ธรรมชาติและกินอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติจนเติบโตเป็นปูม้าขนาดใหญ่ต่อไป การดำเนินการเช่นนี้จะ

ช่วยเพิ่มปริมาณปูม้าเป็นจำนวนมากเพราะแม่ปู 1 ตัว (ขนาดกระดองกว้าง 9.15-18.84 เซนติเมตร) จะผลิตไข่จำนวน 229,538-2,859,061 ฟอง เฉลี่ยเท่ากัน 998,292 ฟอง (จินตนา จินดาลิขิต, ลิขิต บุญสิทธิ, มาลา สุพงษ์พันธุ์, ไพโรจน์ ช้ายเกลี้ยง และเพ็ญแข เนื่องสกุล, 2554, หน้า 7) ดังนั้น หากชาวประมงให้ความร่วมมือบริจาคแม่ปูที่มีไข่แก่ติดหน้าท้องวันละ 1-2 ตัว หรือถ้าจับได้มากก็อาจเสียสละเพิ่มมากขึ้นจะทำให้มีผลผลิตที่เกิดจากการปล่อยลูกปูลงทะเลเป็นการเพิ่มปูม้าให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่โดยตรง เพราะจากการติดเครื่องหมายเพื่อติดตามการเดินทางของปูม้าพบว่าปูม้ามีการเดินทางไม่ไกลไปจากจุดเดิมที่ปล่อยมากนัก

ภาพที่ 1 ปูม้าและแม่ปูม้าที่มีไข่ติดหน้าท้อง

ที่มา: ผู้เขียน ถ่ายภาพ ณ ธนาคารปูม้าชุมชนบ้านปากน้ำละแม อ.ละแม จ.ชุมพร
วันที่ 15 ธันวาคม 2564

ภาพที่ 2 ลูกปูม้าที่อยู่ในโรงเรือนธนาคารปูม้า

ที่มา: ผู้เขียน ถ่ายภาพ ณ ธนาคารปูม้าชุมชนบ้านปากน้ำละแม อ.ละแม จ.ชุมพร
วันที่ 15 ธันวาคม 2564

การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนชายฝั่งเพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง

การดำเนินการที่แสดงให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนชายฝั่ง เพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลงคือ โครงการเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2550 โดยมีมอบหมายให้สำนักบริหารจัดการด้านการประมงเป็นหน่วยงานหลัก โครงการนี้มีวัตถุประสงค์

3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อเสริมสร้างชุมชนที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรประมงได้อย่างเข้มแข็ง 2) เพื่อสร้างชุมชนประมงต้นแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรประมงที่สามารถนำไปขยายผลเป็นแบบอย่างการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนประมงอื่นได้ 3) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรประมง (เนตรนภา ภูตระกูล, 2555, หน้า 5) การดำเนินโครงการมีขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ โดยพิจารณาจากการประกอบอาชีพ ผู้นำท้องถิ่น ภูมิประเทศ ฐานของทรัพยากร ความร่วมมือของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชน ข้อมูลทางวิชาการ ประกาศกระทรวง กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. เมื่อได้ชุมชนเป้าหมายแล้วให้ดำเนินการตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ดังนี้

2.1 การเข้าหาชุมชน ออกปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ให้ความรู้สร้างความเข้าใจกับชาวประมงคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยอาจใช้แนวทางหรือกลยุทธ์หลัก เช่น การหาแกนนำหลักในชุมชน การหาแนวร่วม การขยายแนวร่วม เป็นต้น พร้อมทั้งจัดทำข้อมูลของชุมชนอย่างละเอียด

2.2 การสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจให้กับชุมชน เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดจัดเจ้าหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ให้ความช่วยเหลือชุมชนในลักษณะมิตรคู่คิดประจำชุมชน เช่น ร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมพัฒนาชุมชน ไปจนถึงจัดประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นร่วมกับคนในชุมชน

2.3 การสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ร่วมกันคิดกับชุมชนหารือ ประชุมหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรประมงโดยให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม และร่วมกันวางแผนการจัดการประมงของชุมชนโดยนำความคิดเห็นของคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง

2.4 การจัดตั้งชุมชนประมงต้นแบบ นำแผนการดำเนินงานที่ชุมชนวางไว้ร่วมกันไปปฏิบัติให้เกิดความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ อาจมีการจัดตั้งกลุ่มจัดการทรัพยากรประมงต้นแบบประจำชุมชน เลือกประธานกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มซึ่งกลุ่มดังกล่าวอาจได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจากหน่วยงานภายนอกและการระดมกำลังกายและทรัพย์สินของชุมชน เป็นต้น

2.5 การจัดส่งเจ้าหน้าที่รัฐเข้าร่วมจัดทำกิจกรรมกับชุมชนประมงต้นแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมคิด ร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนา พร้อมทั้งจัดทำรายงานการประชุมและการดำเนินงานต่าง ๆ

2.6 หน่วยงานภาครัฐจัดทำข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินงาน รวมถึงขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ

โครงการเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบถือเป็นการปฏิบัติราชการแนวใหม่ที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมงในลักษณะของการรับรู้ข่าวสาร ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกำหนดนโยบาย/วางแผน สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีบทบาทร่วมกับรัฐในฐานะหุ้นส่วน และรัฐก็ได้มอบอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชน สรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

การปฏิบัตินโยบายการแนวใหม่ เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรประมง
ภายใต้โครงการส่งเสริมการจัดการชุมชนประมงต้นแบบ
ที่มา: วารินทร์ ธนาสมหวัง (2556, หน้า 43)

ต่อมาใน พ.ศ. 2563 กรมประมงมีการดำเนินโครงการเกี่ยวกับธนาคารปูม้าโดยเฉพาะคือ โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการจัดทำธนาคารปูม้า เพื่อคืนปูม้าสู่ทะเลไทย ดำเนินการโดยกองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล ทำให้ในชุมชนต่าง ๆ มีธนาคารปูม้าเพิ่มขึ้น จากผลการสำรวจสามารถแบ่งธนาคารปูม้าได้ 4 สถานภาพ ดังนี้ (กรมประมง, 2563, หน้า 48)

- สถานภาพที่ 1 ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมธนาคารปูม้าอย่างเข้มแข็ง จำนวน 11 ชุมชน
- สถานภาพที่ 2 ชุมชนที่ต้องการต่อยอดการดำเนินกิจกรรมธนาคารปูม้า จำนวน 108 ชุมชน
- สถานภาพที่ 3 ชุมชนที่ต้องการฟื้นฟูกิจกรรมธนาคารปูม้าขึ้นมาใหม่ จำนวน 41 ชุมชน
- สถานภาพที่ 4 ชุมชนที่ต้องการดำเนินกิจกรรมธนาคารปูม้า จำนวน 31 ชุมชน

ผลการดำเนินการแก้ปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลงในประเทศไทยและแนวโน้มในอนาคต

ผลจากการที่รัฐและชุมชนทำการจัดการทรัพยากรประมงร่วมกัน และมีการจัดทำธนาคารปูม้ามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหลังจากมีการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2561 เรื่อง การขยายผลธนาคารปูม้าเพื่อคืนปูม้าสู่ทะเลไทย ทำให้ในช่วง 2 ปีหลังจากนั้นมีการขยายผลธนาคารปูม้าไปแล้ว จำนวน 543 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนชายฝั่ง

20 จังหวัดของประเทศไทย (พจนพร แสงสว่าง, 2563) ประกอบกับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา มีการบังคับใช้กฎหมายการประมงอย่างเข้มงวด มีการออกประกาศในลักษณะคำสั่งเกี่ยวกับการทำประมงปูม้า ทำให้ในช่วงปีหลัง ๆ มีปริมาณปูม้าที่จับได้เพิ่มมากขึ้น เมื่อทำการเปรียบเทียบจากสถิติของกรมประมง พบว่า ในปี พ.ศ. 2558 จับปูม้าได้ 22,400 ตัน จากนั้นปริมาณปูม้าที่จับได้ก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับและในปี พ.ศ. 2562 จับได้ถึง 40,000 ตัน (กรมประมง, 2564, หน้า 26) เป็นการเพิ่มปริมาณอาหาร สร้างรายได้ให้กับชาวประมงในชุมชนและผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงปูม้า เช่น การมัดปู แกะเปลือกปู เป็นต้น จากนั้นหลายชุมชนที่มีความพร้อมได้บูรณาการกิจกรรมธนาคารปูเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน เช่น บ้านหยงสตาร์ ตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สามารถจัดทำเส้นทางนำเที่ยวและกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ได้ รวมถึงมีร้านอาหารทะเลที่มีทัศนียภาพสวยงามสำหรับใช้บริการนักท่องเที่ยว ชุมชนมีความเข้าใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ปูม้ารวมถึงผู้มีส่วนได้เสียกับการทำประมงมีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ปูม้า ผลจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และเกิดแรงจูงใจให้มีการดำเนินการอนุรักษ์ปูม้าอย่างยั่งยืน (ธงชัย นิติรัฐสุวรรณ, นัยนา คำกันศิลป์ และจันทร์สว่าง งามผ่องใส, 2561, หน้า 293) บ้านหินกบ ตำบลชุมโค อำเภอบะทิว จังหวัดชุมพร มีการทำประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 จนเกิดปัญหาจำนวนปูม้าลดลงชาวประมงจึงได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งธนาคารปูม้าขึ้น จากนั้นได้พัฒนาให้ธนาคารปูม้าเป็นศูนย์การเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การปล่อยลูกปูคืนสู่ทะเล เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการประมงมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง เพราะการจัดทำธนาคารปูม้าต้องอาศัยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มาจากการวิจัยและการคิดค้นนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งและการดำเนินการของธนาคารปูม้าจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภาครัฐและชุมชน ความสำเร็จในการดำเนินการจึงเกิดจากการบูรณาการความรู้ด้านการจัดการภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์และการประมงเข้าด้วยกัน เป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่าการบูรณาการระหว่างสาขาวิชาจะทำให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. การแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลงด้วยการที่รัฐมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน นำมาสู่การจัดทำโครงการเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการจัดการประมงโดยชุมชนที่รัฐมอบอำนาจในการจัดการประมงให้กับชุมชน และรัฐจะทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษาทางวิชาการให้กับชุมชน ชุมชนมีสิทธิครอบครองทรัพยากรที่อาศัยอยู่ในท้องทะเลที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ขณะเดียวกันชุมชนก็มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ที่อยู่ในทะเลอาณาเขตของชุมชน รวมทั้งมีหน้าที่บริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากทะเลภายใต้เงื่อนไขของการกินดีอยู่ดีและการพัฒนาการประมงอย่างยั่งยืนของชุมชน (กังวาลย์ จันทร์โชติ, 2542, หน้า 4) ก่อให้เกิดการจัดทำธนาคารปูม้าในหลายพื้นที่ซึ่งเป็นการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย การเชื่อมโยงของคน กลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงาน

ร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกัน ภายใต้พื้นฐานของการเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (กุลทัศน์ หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา, 2556, หน้า 3)

3. หลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2561 เห็นชอบเรื่อง การขยายผลธนาคารปูม้าไปสู่ชุมชนชายฝั่ง จำนวน 500 ชุมชน ในระยะเวลา 2 ปี ถือว่านโยบายนี้ประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดทำธนาคารปูม้าได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องก่อนหน้านี้หลายปี ด้วยความที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ดังนี้ 1) ภาครัฐทำหน้าที่ในการหนุนเสริมควบคู่กับการปราบปรามจึงพบบทบาทของภาครัฐ เช่น การทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับปูม้าของกรมประมงเพื่อหาเทคนิควิธีการเพาะพันธุ์ปูม้าและนำมาเผยแพร่ให้กับชาวประมง การร่วมกับชุมชนจัดทำชุมชนประมงต้นแบบ การออกพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ส่งเสริมการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นเพื่อการรวมกลุ่มในชุมชนให้เข้มแข็ง การออกประกาศควบคุมการใช้เครื่องมือการทำประมงปู เป็นต้น 2) ชุมชน มีบทบาทหลักในการดำเนินงานธนาคารปูม้า และหากมีการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้ชาวประมงมีรายได้ นำมาสู่การต่อยอดกิจกรรมของธนาคารปูม้าไปยังกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน เช่น การปล่อยลูกปูม้า การจัดเทศกาลกินปูม้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้ภาคส่วนอื่นในชุมชนมีรายได้ นำเงินบางส่วนมาจัดซื้อและบำรุงรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการของธนาคารปูม้า 3) การสนับสนุนจากบริษัทเอกชนที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคม รวมถึงภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น แพปลาในชุมชน บริษัทท่องเที่ยว เพราะการดำเนินการของธนาคารปูม้าจะทำให้ธุรกิจเหล่านี้ได้รับประโยชน์ด้วย จากกลไกดังกล่าว จะเห็นถึงบทบาทของรัฐและชุมชนชายฝั่ง รวมถึงบทบาทของภาคเอกชนในประเทศไทยต่อการแก้ไขปัญหาจำนวนปูม้าที่ลดลง

บทสรุป

ปูม้าเป็นอาหารที่คนทั่วไปนิยมบริโภค เมื่อจำนวนปูม้าลดลงจนเข้าขั้นวิกฤต รัฐแก้ไขปัญหาโดยการจัดทำนโยบาย แผนงาน โดยเฉพาะคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2561 เห็นชอบเรื่อง การขยายผลธนาคารปูม้าไปสู่ชุมชนชายฝั่งเพื่อกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ทำงานร่วมกันในเชิงบูรณาการ รวมถึงมีโครงการเพื่อให้เกิดการจัดการประมงโดยชุมชน นำมาสู่การจัดทำโครงการเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบ เจ้าหน้าที่รัฐส่งเสริมให้ชุมชนต้นแบบมีบทบาทหลักในการจัดการประมงตามแต่สภาพของชุมชนแล้วขยายการดำเนินการไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนชายฝั่งหลายแห่งมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งธนาคารปูม้าขึ้น ชาวประมงนำแม่ปูที่มีไข่ติดหน้าท้องที่จับได้ไปฝากไว้ในถังที่อยู่ในโรงเรือนหรือในกระชัง เพื่อช่วยให้ลูกปูมีโอกาสรอดชีวิตแล้วปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ โดยชาวประมงทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม กำหนดกติกาของกลุ่มร่วมกัน ปฏิบัติตามกติกาและรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน การร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชนที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน ทำให้จำนวนปูม้าเพิ่มขึ้น ปูม้ากลับมาเป็นอาหารที่คนทั่วไปเข้าถึงง่ายขึ้น สร้างรายได้ให้กับชาวประมงรวมถึงผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และหลายชุมชนต่อยอดให้กิจกรรม

การปล่อยลูกปูมาเป็นหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมาจากองค์ความรู้ด้าน
นวัตกรรมเทคโนโลยีการประมงหนุนเสริมด้วยการที่รัฐและชุมชนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

บรรณานุกรม

- กรมประมง. (2553). **ยุทธศาสตร์กรมประมง พ.ศ. 2552-2555**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมประมง.
- กรมประมง. (2556). **สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กรมประมง.
- กรมประมง. (2563). **รายงานประจำปี 2563 กองวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง**. สืบค้นจาก https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20210304101504_1_file.pdf
- กรมประมง. (2564). **สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กรมประมง.
- กรมประมง. (2565). **รายงานปริมาณและมูลค่าการส่งออกสินค้าประมงทั้งหมดของไทย**. สืบค้นจาก https://www.fisheries.go.th/strategy-tradestat/index.php?option=com_goods&view=imports&layout=search&Itemid=140
- กังวาลย์ จันทรโชติ. (2542). **รายงานการศึกษาเรื่อง การประมงขนาดเล็กของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- กุลทัศน์ หงษ์ขยางกูร และปรัชญนันท์ เทียงจรรยา. (2556). **การสร้างและการบริหารเครือข่าย**. สืบค้นจาก http://hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf
- จินตนา จินดาลิขิต, ลิขิต บุญสิทธิ์, มาลา สุพงษ์พันธุ์, ไพโรจน์ ช้ายเกลี้ยง และเพ็ญแข เนื่องสกุล. (2554). **คู่มือธนาคารปูม้า**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง.
- ธงชัย นิติรัฐสุวรรณ, นัยนา คำกันศิลป์ และจันทร์สว่าง งามผ่องใส. (2561). ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปูม้าโดยชุมชนประมง บ้านหอยสตาร์ จังหวัดตรัง. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่**, 10(4), หน้า 293-305.
- เนตรนภา ภูตระกูล. (2555). **แนวทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของโครงการเสริมสร้างการจัดการชุมชนประมงต้นแบบ สำนักบริหารจัดการด้านการประมง กรมประมง**. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนพร แสงสว่าง. (2563, กันยายน 27). รมว.อว. ขึ้นชม “โครงการธนาคารปูม้า” ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์งานวิจัย. **กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม**. สืบค้นจาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/pr-executive-news/2086-swimming-horse-carb.html>
- วารินทร์ ธนาสมหวัง. (2556). **การบริหารจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ราชการบริหารส่วนกลาง กรมประมง.

- วิชณกร เบ๊ะกี และพีรชัย กุลชัย. (2563). การพัฒนาธนาคารปูม้าโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมง
พื้นบ้าน บ้านหินกบ ตำบลชุมโค อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชุมพร ใน การประชุมทางวิชาการของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 57. (หน้า 434-441). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-
2580. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานสรุปผลการดำเนินการตาม
แผนการปฏิรูปประเทศ ประจำปี 2562. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ
ปฏิรูปประเทศ และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานสรุปผลการดำเนินการตาม
แผนการปฏิรูปประเทศ ประจำปี 2563. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ
ปฏิรูปประเทศ และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.